

341.121

Библиотека
А ПОЛИТИЧКА БИБЛИОТЕКА — 6.

Др. Миленко Р. Веснић

О ДРУШТВУ НАРОДА

(Конференција одржана у Клубу
Београдских Радикала 30 јануара 1920 год.)
У додатку: текст Основног Закона
Друштва Народа.

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1. Кнез Михајлова 1.
1920.

1904

6. — НАРОДНА ПОЛИТИЧКА БИБЛИОТЕКА — 6.

Др. Миленко Р. Веснић

Додано у нови инвентар бр. ~~1211~~

јануара 1942 год.

Београд.

О ДРУШТВУ НАРОДА

(Конференција одржана у Клубу
Београдских Радикала 30 јануара 1920 год.)
У додатку: текст Основног Закона
Друштва Народа.

33186

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1. Кнез Михајлова 1.
1920.

Председник г. Мих. П. Јовановић, Господо, Управа Клуба Београдских Радикала одлучила је да вам приреди предавање, које је већ објављено, користећи се за то бављењем у нашој средини нашега друга и пријатеља г. д-ра Миленка Веснића (узвици: Живео!) Управа Клуба умолила је г. Веснића да држи ово предавање о Лиги или Друштву Народа које нас без сумње мора интересовати све, о питању једном дакле, чије решење има да допринесе томе да се што је могуће више ограничи борба између једног и другог народа, да се спорови и сукоби који између њих могу настати, решавају што је могуће више мирним путем и споразумом, дакле да се рат ограничи и сведе на најмању меру.

Г. Веснић био је веома љубазан, и врло се радо одазвао овом нашем позиву, на чему му је Управа Клуба врло захвална, ово тим пре што је он најпозванији да нам говори о овом питању, јер је он не само одличан правник, дугогодишњи професор Међународног

Права на правном факултету у Београду и кроз дуги низ година наш посланик у Француској, него, што је за ову прилику најважније, он је и наш делегат на Конференцији Мира у Паризу. Зато сматрам да је за нас велика срећа, да смо могли задобити г. Веснића за ово предавање, те му дајем реч.

Г. д-р Миленко Р. Веснић. Господо, ја сам вам у првом реду захвалан на тако одличном одзиву, с којим сте дошли да саслушате моју реч о питању које данас у највећој мери занима и интересује све уљуђене народе. Не мање сам вам захвалан на пажњи, с којом сте председавање овога предавања поверили нашем уваженом другу госп. Михаилу Јовановићу; нико као он није био за то позван у овој прилици у толикој мери, и то како по свом службеном позиву, као председник нашег највишег суда, тако и као јавни и научни радник.

Ја вас у исто време молим унапред за за извињење, што вам о питању које је овде на дневном реду, нећу моћи да кажем данас онолико, колико би у овим тренутцима требало да се каже, — а то нећу моћи учинити не само ради тога што нам је време за свај састанак врло кратко, већ и за то што је предмет о ком имам да вам говорим тако опсежан, да су за самих последњих неколико месеци о њему написане читаве књиге, да је шта више о њему за последњих неколико месеци створена читава књижевност, да чак и

не говорим о томе, да је та књижевност стара, може се рећи, толико исто колико и повесница о човечанству.

Наравствено и етничко порекло Друштва Народа.

Друштво Народа и мисао коју оно представља, израз су жеља и тежња човечанства, да од горега, несавршенијега иде бољем и савршенијем; да од зла иде ка добру, од себичности ка дружељубљу. Према томе, као што видите, Друштво Народа је, по суштини својој, истовремено, израз демократских осећаја о човечанству, у борби против апсолутистичких и империјалистичких тежњи. Наравствене и политичке тежње овде су потпуно исте: себичност и тежња за господарењем над другима на једној; дружељубље и заједничка сарадња на општем добру на другој страни. На политичком пољу, које нас овде нарочито занима, та супротност је оличена у апсолутизму у унутрашњем и империјализму у спољњем државном животу на једној, и у демократији унутра и равноправности народа у њиховим међусобним и наизменичним односима. Та се борба, као што вам рекох, огледа у целом животу човечанста, те о њој налазимо израза како у старим писцима тако и у самом развијању вера. Да не идемо даље: Стари и Нови Завет представљају у овом погледу јасно ова два правца.

Као што вам рекох, мисао о Друштву Народа израз је демократских тежња и осећаја, и за то се ви с њоме и сретате упоредо с демократским животом појединих народа: код старих Јелина, у златно доба њихове повеснице, кад су њихове градске државице живеле слободним унутрашњим животом, и тежиле да ту слободу и равноправност одрже и у својим међусобним односима; код старих Римљана исто тако све док је Рим био уточиште слободе. Филип Маћедонски и Александар Велики уништили су јелинску, цезари римску демократију, жудећи како једни тако и други за самовлашћем у унутрашњим и спољним државним пословима. Али су напори њини били узалудни, као што су биле узалудне, бар у основу, и тежње њихових последника за последњих двадесет столећа, — јер напредак носи са собом слободу, тежњу за равноправношћу и довођење у склад и у равнотежу противних струја и интереса.

Тако је готово неизбежно морало доћи, да се против римскога апсолутизма и империјализма подигло хришћанство: вера узајамне љубави и у исто време вера једнакости, вера демократизма каквој сличне нема у прошлости: пред силним римским императором, окруженим ликторима, испрсио се један сиромашак из Јудеје, Исус Назарећанин, окружен својим ученицима, понајвише сиромашним рибарима. Та борба била је дуга и страшна, и то не само због јачине самих наравствених и поли-

тичких основа који су војевали један против другог већ и због других, тако исто важних чиниоца, који су у њој суделовали. Да хришћанска вера у опште узмогне ухватити корена било је потребно, да се осим историјске подлоге на којој се свет дотле развијао, нађе исто тако и сходни етнички чинилац, који ће бити не само приступачан за мисли хришћанске вере, него који ће по могућству бити и њихов расадник.

Од овог тренутка (ја, као што видите идем брзо у овом излагању), на развалинама Римске Царевине тежње самовлашћа представља Германштина, која ће на крају XIX столећа слепо јурити за Ничеовим надчовеком и за Трајчковим „наднародом“; док је демократизам оличен у народима који су се развили на келтској подлози, и чији је идеал у слободи, равноправности и братству људи и народа. Моје је давнашње уверење у осталом да се Хришћанство ни као вера ни као наравствени путовођа не би могло развити да није пало одн. да се није накалемило на келтску душу, и на душу народа њој сродну. Је ли потребно да вам овде уз то напоменем, да су Келти представљали најважнији део човечанства у време појаве Хришћанства, да су у то доба живели на највећем делу тада познатог света, и да су се сродили с младим народима западне и југоисточне Европе (као и Мале Азије) и поступно се претопили у њих, уносећи тако у њихову душу своја глав-

нија обележја. Колико смо пак ми сами блиски Келтима, довољно је напоменути, да су они основали Београд, и да су пре нас живели по свима нашим крајевима!

Тако је неминовно морало доћи до тога, да је тзр. Средње Доба у повести човечанства испуњено борбом између Германаца на једној и народа келтске крви и душе (понајвише Словена и Гала) на другој страни, и да су Германци довели у Европу претке данашњих Мађара, да су се најпосле зратимили с овима сродним Бугарима и Турцима. И борба око области између ове две групе била је само спољни израз противности њиховога схватања живота. Докле су једни (Германци) гледали идеал друштвеног уређења у власти, дотле су га други (Гали, Славени, Англо-саксонци и т. д.) тражили у правди и слободи; докле је другим речима једнима био идеал у апсолутизму и у господарењу једног друштвеног реда над осталима, дотле су други сматрали да се срећа целине састоји из среће и задовољства појединаца који ову састављају и да једне без друге не може бити. Кад би за то било времена, ја бих вам очитим примерима могао показати, како се супротност ових гледишта оличавала кроз све Средње Доба (па и доцније) и у науци и у књижевности, те како су поједини мислиоци тих времена верно и поуздано представљали душу народа из којег су потицали. Да вам ипак за ово пружим бар један пример, ја ћу вас упутити на упо-

ређење између Јана Хуса и Лутера: докле је први, као што знате, био поборник што веће не само верске, него и нравствене и политичке слободе и општег побољшања стања свога и осталих народа, дотле је последњи тежио за тим да од штетног римског утицаја заштити немачки народ, и да у исто време сачува немачким кнежевима сва њихова права и сталешке повластице.

Мени је мило што вам овом прилком могу нагласити, да су Славенски народи на овом пољу, тј. на мисли о Друштву Народа допринели бар толико, колико ма који од најнапреднијих и најзаслужнијих народа. За потврду овога ја ћу вам уз Хуса споменути чешког краља Ђорђа Пођебрада, врло знатног владоца свога времена, који је у половини XV Столећа (1460) имао свој нацрт (израђен у друштву с једним французом) за уређење ондашњег хришћанског света, на једној, могло би се рећи демократској подлози, мисао у осталом коју су на свој начин наставила моравска браћа с Каменским на челу. Мени је исто тако мило, што вас могу потсетити и на то да су руски владоци и државници кроз цело XVIII и XIX столеће били поборници споразума између хришћанских народа, па за тим и народа целе међународне заједнице, у већој мери него владоци и државници ма које друге државе. И иронија судбине је хтела, да кад је дошао тренутак остварења те велике мисли, Русије није било за зеленим

столом, на жалост Славенства и на штету човечанства. То ипак не треба да нас обесхрабрује, још мање да нас доводи у очајање. Семе које су на овом пољу засејали руски државници и руски мислиоци, неће бити изгубљено; оно мора уродити плодом, а историјска правда неће моћи бити маћеха према Катарини II, Александру I и Николи II. Рекао сам вам, господо, да је мисао о Друштву Народа логичан израз демократских осећаја и уверења. Да то још боље увидите, додаћу вам да се ова мисао могла развијати систематски и успешно само код народа, који су великим напорима могли да дођу до демократских уредаба, до правих народних слобода и да ове по том и очувају. Овде долази на прво место демократија Уједињених Америчких Држава и народа из којих се она развила, у првом реду Француске и Велике Британије, као и осталих народа с келтским примесима, који су по духу свом демократски, камо спадају сви славенски народи. Одатле ће вам бити јасно, да су се на двема хашким мировним конференцијама сазваним на постицај Николе II (1889 и 1907) ови народи нашли, тако рећи по самом нагону на једној страни, докле је на другу противну страну стала Немачка са својим следбеницима. Ми смо ту били подељени што 'но реч, као зејтин и вода: све што је осећало истинито и искрено демократски ишло је отворено, свесрдно у службу мисли за међународну заједницу, за Друштво

Народа; све пак што је имало царистичке и империјалистичке тежње, све је то гледало да ма на који начин кочи тај посао. И нај-после је 1914. дошло до отвореног сукоба између те две тежње одн. између та два правца. Борба између Аустроугарске и Србије је политичка и економска само по свом спољашњем изразу. У суштини својој то је стални, отворени а непомирљиви сукоб између апсолутизма и демократије: Бечу, који је од 1866. одн. од 1871. на овамо био у главном оруђе у рукама Берлина, није баш било стало до тога да нас примора да купујемо сву његову крпарију, правећи нам тешкоће за наш извоз, — јер је искуство од 1906. показало да смо и једни и други могли поћи и другим путевима. Него су Беч и Берлин, Хазбурзи и Хохонцолерни, последњи представници апсолутизма и цезаризма у Европи, гледали у овој, тада још малој земљи, уточиште и стожер демократских тежња и идеја, па су се озбиљно побојали, нарочито од кумановских успеха, да ће оне „заразити“ све потлачене народе Двојне Монархије, па по том захватити и осталу средњу Европу. И онда су решили искористити прву прилику, те уништити то опасно гнездо, — што би, разуме се, истовремено послужило остварењу и других сврха, нарочито даљем економском и политичком продирању на Исток. Кад уочите ову побуду, (а то није тешко) онда ћете у исто време лако разумети, како је туђи свет брзо уочио

залогу сукоба и борбе. Јер докле су остали народи на крају крајева могли остати и равнодушни у неравној економској борби између моћне Дунавске Монархије и мале Србије, њима није могло бити све једно: да ли ће после велике Француске Револуције, после огромних жртава које су на згариштима и на вешалима поднели и кроз толика столећа подносили најплеменитији синови свих народа, да ли ће, велим, после свега тога да се опет зацари инквизиција, апсолутизам и један нови светски империјализам или да ли ће народи моћи слободно да дишу и слободно да се развијају. Кад је имало да се бира између то двоје, онда су слободни народи знали, камо их упућују основни интереси и дужности, и на коју страну имају да стану у тој борби. Од првога метка на Београд па кроз месеце и године овога страшног рата, духови су све више и више појачали значај и природу ове борбе, те се може с правом рећи, да је од тога тренутка па све до примирја (одн. мира) мисао о Друштву Народа расла, бујала, прецишћавала се и кристалисала се, докле се најпосле није оличила у једном човеку. Тај човек опет био је у том тренутку веран и поуздан тумач осећаја целога свога народа све америчке демократије. Тај човек, то је Вудру Вилсон, председник Уједињених Америчких Држава (Бурно пљескање, с узвицима: живео Вилсон!). У свима својим говорима, као и у свима својим посланицама, и то како

Америчком Конгресу тако и Савезничким владама, Вилсон је у име своје и у име Америке непрестано истицао и као добар педагог понављао, да се ова борба води, и да Америка улази у њу са свом својом снагом за то, да се зајемчи у свету демократска владавина („to make the World Safe for Democracy“), да слобода једном речи надвлада тиранију и да светлост сузбије мрак; да се исто тако међународни живот демократише, да се другим речима зајемче слобода и равноправност не само појединцима него и народима, како великим тако и малим. И кад се питање једном поставило тако чисто, тако јасно и отворено на то земљиште, онда о исходу његовом није више могло бити сумње. Борба је могла бити још дужа, жртва је могло бити још више, али је исход био поуздан. И тај исход ми имамо да поздравимо с највећом радошћу и одушевљењем, како ради тога што светла лица можемо тврдити да су бразде његове натопљене великим делом нашом најбољом крвљу, пошто смо били прва и полазна тачка ове историске борбе, тако и за то, што је он собом донео не само ослобођење и васпостављање наше уже отаџбине онакве каква је ушла у овај рат године 1914, него је собом донео ослобођење не само целога још дотле подјармљеног Српства већ и наше браће Словенаца и Хрвата, те најпосле и наше уједињење у једну заједничку демократску државу, која ће, ја сам у то тврдо уверен, бити до-

стојан члан нове уређење међународне заједнице. какву ће представљати Друштво Народа. Она ће то бити не само за то, што нам то налаже цела наша прошлост, већ нарочито из разлога, што је у јачању Друштва Народа наш животни интерес.

Редакција Основног Статута Друштва Народа.

Вас ће господо, занимати да сазнате: како је текао сам посао око стварања основног закона, одн. устава Друштва Народа. Ја вам о томе могу овом приликом рећи само по нешто. Та околност што сам ја био и сам члан Одбора, коме је Конференција Мира поверила израду наснове за тај устав, и што сам према томе умешан у најнежније појединости тога рада и разних струја и трвенећа нераздвојних од сваког озбиљнијег посла, — та околност, велим, налаже ми, бар још за извесно време, велику обазривост при излагању о унутрашњем раду тога одбора. За вас ће међутим бити од интереса, и за сад довољни, крупнији потези тога рада, и у том погледу ја вам могу рећи толико, да цео наш рад носи у главном обележје борбе између две потпуно једнаке, поштене и искрене струје, између два потпуно искрена схватања. Нигде можда, за цело време деловања Конференција Мира, ни на једном другом пољу, није се као овде испољило видно разилажење у

схватању нас, представника народа и држава римско-византијске културе на једној и оних што су представљали англо-саксонске појмове на другој страни, камо иду разуме се у првом реду представници Велике Британије и Северне Америке. Ми европљани у ширем смислу речи (јер овамо спадају по својој латинској цивилизацији и народи Јужне Америке), који су у своме развијању остали ученици и следбеници Рима и Цариграда, полагали смо много на то, да то уређење добије што већма правно обележје, да оно буде што већма правне природе. Англо-саксонци пак (а с њима и источни народи који су под њиховим ближним утицајем), који су по превасходству практичан народ, који према томе полажу више на практичну страну послова гледали су на ово питање више са практично-политичког становишта. Борба између та два правца, као што рекох, честита борба убеђених поборника оба та правца, водила се са свом жестином и у исто време са свом потребном одмереношћу и пажњом према представницима противног гледишта, и мени ће у доживотној успомени остати дуге, често ноћне седнице овог одбора, којима је неуморно председавао сам Вилсон, и у којима су највиднијег учешћа узели г. г. Леон Буржоа с професором Ларнодом у име Француске, Лорд Роберт Сесил с ђенералом Смутсом у име Велике Британије, Орландо са Шалојом у име Италије, Барон Макино са виконтом Шиндом у

име Јапана, Велингтон Ку у име Кине, Песон (данашњи председник републике) и Каногерос у име Бразилије, П. Химанс у име Белгије Веницелос у име Грчке итд. Мило ми је што овде могу истаћи, да су мишљења представника народа одн. држава „с ограниченим интересима“ узимата у свим приликама у овом одбору у најозбиљнија разматрања, и да смо ми, поред осталог, успели, тако рећи од првог дана, да у овај Одбор уведемо представнике Румуније, Пољске, Чехо-Словачке и Португалије, које Конференција није била у њ упутила, тако да је на тај начин у њему било заступљено четрнаест држава. Додаћу вам такође, да су неутралне државе позвале да даду своје мишљење о нацрту који им је претходно био саопштен и да су се све томе позиву одазвале. Примедбе и напомене њихових влада биће у потпуности објављене, кад буде објављен целокупни рад на припреми овог нацрта. Тада ће вероватно бити објављене и примедбе, које су на њ учиниле непријатељске силе.

Овако, како се представља данас, основни статут одн. Устав Друштва Народа не може се сматрати као савршено дело. Он то не може бити већ ни по томе, што је он први покушај те врсте, те ће на њему имати још много да се исправља и доправља. Али се ипак с разлогом може тврдити, да он представља поуздану подлогу за прве тако рећи младалачке дане Друштва Народа, под-

логу подобну и за живот и за усавршавање. До сад довршено дело носи ипак у себи једну Ахилу пету. Она се састоји у томе, што се данашње Друштво Народа јавља као дело једне групе, дело савезника поред све накнадне сарадње неутралних влада. Као једнострано израз савезника, који дакле није плод заједничког рада чланова међународне заједнице, већ која један део исте намеће другоме. Овај метод рада могао је имати свога оправдања са чисто политичког гледишта; са гледишта циља међутим, коме треба да служи Друштво Народа тај метод се јавља као врло неподесан. Рат је завршен. Као у свима досадашњим ратовима, и овде смо имали на једној страни победиоце на другој побеђене. Принципи, за које су се борили изазвани и наладнути победиоци, најачали су принципе и тежње изазивача. За саму природу Друштва Народа било би ипак корисније, да је уговор о миру израђен и закључен између ратних страна, па да се ова велика замисао претресала и утврдила заједничким споразумним радом свих народа без обзира који је од њих био у овом рату изазиван а који изазвани, ко победилац а ко побеђени. Ја признајем међутим, да је ово гледиште идеално, а ми смо морали да водимо рачуна о чињеницама које су пред нама, међу које долази на прво место душевно расположење народа и јавнога мњења, још увек под свежим утисцима грозота ратних.

И тако је ето постао Устав Друштва Народа, који, као што рекох није никакво непроменљиво верско правило, већ на чијем усавршавању имају и могу да раде сви народи код којих се утврди убеђење да је време самовлашћа завршено, и да је дошао дан, да се свуда влада с народом и за народ.

И овако какво је, Друштво Народа дало се на посао одмах, и његов Управни Одбор имао је ових дана већ свој други редовни састанак у Лондону. И као што нам јавна гласила саопштавају, на томе састанку посвршавани су тако важни послови, да сви искусни поборници ове велике мисли имају основа радовати се, јер их то овлашћује да с поверењем гледају у будућност.

Међународни Изборни Суд.

Не могући овом приликом улазити у појединости уређења Друштва Народа, ја вам до сад не рекох ни једне речи о томе, на чему у опште Друштво Народа треба да се оснива. Нисам то до сад учинио с тога, што би развијање те мисли захтевало мало више времена. Али ми се сад за то даје прилика, — јер као што сте могли дознати, на свом последњем састанку у Лондону Савет Друштва Народа одлучио је, поред многих других важних ствари и то, да образује један стручни Одбор коме ће ставити у задаћу да изради на основу за закон о Међународном Изборном Суду, и

као што сте из дневних листова могли видети, позвао је и мене на тај посао.

Као свако друштво, господо, тако и Друштво Народа може постојати и развијати се само тако, ако се буде оснивало на праву, ако буде имало једну правну подлогу. Право опет са своје стране може доћи до свога израза само тако, ако буде имало органе, који ће мотрити како на његову примену тако и на његово поштовање. У опште се Друштво без права не може замислити — нису ли већ стари Римљани говорили: „ubi societas ibi jus?“ — А право опет може вршити своје благотворно дејство само тако, ако у друштву буде развијен и укорењен појам о значају, о великом значају његове улоге, и ако се уз тај појам буде упоредно развијао и његов спрежњак, т. ј. појам о дужности. С тога се упоредо са мишљу о Друштву Народа развијала, може се рећи стопу у стопу, и мисао о Међународном Изборном Суду, који има да буде један од првих чинилаца мирнога међународног живота. Мене би далеко одвело, да вам овде и износим развој те мисли. Поједини од вас знају јамачно, да сам ја тај развој разрађивао у нарочитим расправама, од којих су извесне шгампане на неколико језика. У вези с тим мило ми је међутим што вам могу нагласити неоспорну историјску чињеницу, да је то развијање ишло својим нормалним путем нарочито код народа келтскога по-

рекла, да се с њиме сретамо понајвише код славенских народа, и да баш ми Срби можемо да служимо у том погледу донекле бар као углед. Вама ће можда бити познато, да је год. 1308. краљ Милутин закључио један уговор о пријатељству с француским краљем. (Сетите се да је Краљица Јелена, мати Милутинова била францускиња.) У томе уговору о пријатељству, једна од најглавнијих одредаба је она, којом се прописује, да се неспоразум у тумачењу и примени уговора има отклонити Изборним Судом. Ви исто тако знате, да се ова правна основица налази како у нашем средњевековном законодавству, тако и у нашим правним обичајима. Не само Душанов Законик, него и повеље које су му претходиле, предвиђају тзв. мешовиту пороту, коју познају и наши правни обичаји под видом „станка“ (*stanicum* у дубровачким изворима). И једно и друго нарочити су облици међународних судова, са задатком да што поузданије заштити право. По самој природи својој демократска установа (којој код старих Келта одговара Друидски Суд), ова порота је најплеменитије сведочанство правдољубља и поштовања правде код једног народа. Наш народ је имао дакле ову установу, кад су код других народа мислиоци и у опште њихови први синови тек сањали о њој. С тога ми имамо више разлога можда него икоји други народ, да се радујемо како оснивању Друштва На-

рода, тако нарочито завођењу међународног изборног суда, као његовога првог и најглавнијег чиниоца.

Само још једну реч, јер видим да нам је време врло кратко. У овом тренутку овлађује на све стране бојазан, да ће данашње држање Америке не само отежати деловање Друштва Народа, него да ће довести у питање и сам његов опстанак. Ја сам срећан што вам могу изјавити, да је та бојазан, по моме дубоком уверењу, само пролазне природе. Американски Народ је у толикој мери демократски, да је кроз десетине године радио на мисли о Друштву Народа, који у осталом и налази свој најпоузданији наслон у самом Уставу Америчких Држава; он се је за ту идеју загрејао у толикој мери, да је био до сад најпреданији њен потстрекач, и да ће јој бити у будућности најпоузданији заставник. За ово што тврдим, ја хоћу да вам пружим и доказ: овај је у том, што су најугледнији њени синови, без обзира на странке којима припадају, искрени поборници ове мисли. И ако у томе у овом тренутку има тешкоћа, ове потичу из унутрашње страначке борте. а у великој мери и из саме бојазни да Друштво Народа, овакво како је изашло из париске Конференције Мира, не одговара у довољној мери очекивањима која су се на њ' полагала. Али ће се и те тешкоће савладати, и Америка ће заузети у Друштву Народа место које јој припада пре-

ма њеној моралној, материјалној и политичкој снази, нарочито према њеним демократским установама и према самом јој демократском духу, којим је надахнут цео њен живот. После Тридесетогодишњег Рата Европа је жудела за нечим сличним Друштву Народа; она је то исто желела после Француске Револуције, нарочито после Наполеонових завојевања. Ни у једном од та два случаја није се ипак могло доћи до циља, јер су народи били још увек у вођењу јавних послова потиснути на задње место, а уз то је Германство играло још увек у међународним пословима прву улогу. Данашњу победу су извојевали народи Демократска мисао била је водиља савезничких батаљона против пруског милитаризма, и срца народних јунака надбила су све техничке изуметке немачких научника, по оној из наше народне песме:

„Бој не бије свијетло оружје
Већ бој бије срце у јунака“.

Народи су се освестили о својој снази и величини и уочили су ништавост кипова којима су се дотле клањали, и који су се оличавали у Хабзбурзима и Хохенцолернима. Они хоће да живе новим животом слободе, правде и узајамнога поштовања. Друштво Народа им отвара видик за тај нови и срећнији живот, и за то је будућност његова. Томе имају разлога радовати се нарочито мањи народи, којима је спас у њиховом

патриотском раду и у међународној правди. (Бурно и дуготрајно пљескање, са узвицима: живео Веснић!)

Председник Мих. П. Јовановић. У име свих присутних на овој Конференцији ја захваљујем г. Веснићу на овако лепом и исцрпном предавању, а тако исто хвала и свима вама, који сте се овако сјајно одазвали нашем позиву. (Бурно пљескање, и узвици: живео!)

ПРВИ ДЕО

ОСНОВНИ ЗАКОН

ДРУШТВА НАРОДА

Високе Стране Уговорнице,

У циљу да би се развила сарадња између народа и да би им се гарантовао мир и безбедност, сматрајући да је потребно:

примити извесне обавезе да неће прибећи рату,

одржавати у пуној светлости међународне односе засноване на правди и части,

строго поштовати наређења Међународног Права, која ће признати у будуће као стварно правило по коме се Владе имају управљати,

створити владавину правде и савесно поштовати све уговорне обавезе у узајамним односима организованих народа,

Усвајају овај Пакт којим се образује Друштво Народа.

Члан 1.

Чланови оснивачи Друштва Народа јесу они међу потписницима чија се имена налазе у Додатку овоме Пакту, као и оне државе, такође именоване у Додатку, које буду без икакве резерве пришле овоме Пакту једном изјавом предатом Секретаријату за два месеца до ступања у важност овога Пакта и која ће бити нотификована осталим члановима Друштва.

Свака држава, доминион или колонија која слободно собом управља а која није именована у Додатку, може постати члан Друштва ако две трећине Скупштине реше да је приме, под условом да да даје стварне гаранције о својој искреној намери да ће поштовати своје међународне обавезе и да приме Уредбу коју Друштво пропише у погледу њених војних, поморских и ваздушних снага и наоружања.

Сваки члан Друштва може, пошто то објави на две године раније, иступити из Друштва, ако је у том тренутку успунио све своје међународне обавезе, подразумевајући ту и оне из овога Пакта.

Члан 2.

Акцију друштва, такву какву је определио овај Пакт, врши једна Скупштина и један Савет, којима помаже један сталан Секретаријат.

Члан 3.

Скупштина је састављена из представника чланова Друштва.

Она се састаје у утврђеном времену и у сваком другом тренутку, ако то прилике захтевају, у месту где је седиште Друштва или у коме другом које буде одређено.

Скупштина је надлежна за свако питање које улази у круг активности Друштва или које се дотиче светског мира.

Ниједан члан Друштва не може имати више од три представника у Скупштини а располаже само једним гласом.

Члан 4.

Савет је састављен из представника Главних Сила савезничких и удружених и из представника четири од осталих чланова Друштва. Скупштина одређује слободно ова четири члана Друштва и у времену када нађе за сходно. Док их не буде први пут одредила Скупштина, чланови су Савета представници Белгије, Бразилије, Шпаније и Грчке.

С пристанком већине скупштинске, Савет може назначити друге чланове Друштва који ће од тада бити стално представљени у Савету.

Савет може, с истим пристанком повећати број чланова Друштва које ће Скупштина изабрати ради тога да буду представљени у Савету.

Савет се састаје када то прилике захтевају, и бар један пут годишње, у месту где је седиште Друштва или у ком другом које се одреди.

Савет је надлежан за свако питање које улази у круг активности Друштва или које се дотиче светског мира.

Сваки члан Друштва који није представљен у Савету позваће се да упуту једног представника који ће ту заседавати када је пред Савет изнето какво питање које га посебице интересује.

Сваки члан Друштва који је представљен у Савету располаже само једним гласом и има само једног представника.

Члан 5.

Осем изречно супротног наређења у овоме Пакту или одредаба у овом уговору, одлуке Скупштине или Савета доносе једногласно чланови Друштва представљени на састанку.

Сва питања поступка која се буду поставила на састанцима Скупштине или Савета, подразумевајући ту и одређивање комисија ради вођења анкете о појединим случајевима, расправиће се у Скупштини или у Савету и решиће се већином гласова чланова Друштва представљених на састанку.

Први састанак Скупштине и први састанак Савета сазваће председник Сједињених Америчких држава.

Члан 6.

Стални Секретаријат установљен је у

месту седишта Друштва. Он је састављен из једног Главног Секретара, више секретара и потребног особља.

У Додатку је одређен први Главни Секретар. Доцније, Главног Секретара поставља Савез с пристанком већине Скупштине.

Секретаре и особље Секретаријата поставља Главни Секретар с пристанком Савета.

Главни Секретар Друштва по праву је Главни Секретар Скупштине и Савета.

Чланови Друштва подносе трошкове Секретаријата у сразмери која је утврђена за Међународни Биро Општег Поштанског Савеза.

Члан 7.

Седиште Друштва установљено је у Женеви.

Савет може у свако доба одлучити да га установи у сваком другом месту.

Сва звања у Друштву или у придодатим одељењима, подразумевајући ту и Секретаријат, подједнако су приступачна људима и женама.

Представници чланова Друштва и његови агенти уживају у вршењу својих дужности дипломатске повластице и заштите.

Зграде и земљишта које Друштво заузме за своја одељења и састанке неповредни су.

Члан 8.

Чланови Друштва признају да одржање мира захтева смањивање народних наоружања

на ону најмању меру без које нема народне безбедности ни извршења међународних обавеза помоћу заједничке акције.

Савет, водећи рачуна о географском положају и о посебним приликама сваке државе, припрема планове за ово смањивање, ради разматрања и одлучивања разних Влада.

Бар сваких десет година ови планови биће подвргнути новим разматрањима и, ако има томе места, ревизији.

Пошто их разне Владе усвоје, овако утврђена граница наоружања не може се превазићи без пристанка Савета.

Сматрајући да приватна израда муниција и ратног мареријала даје маха озбиљним замеркама, чланови Друштва стављају у дужност Савету да изнађе мере подесне да се отклоне штетне последице од тога, водећи при том рачуна о потребама оних чланова Друштва који нису у могућности да израђују муниције и ратни материјал неопходан за њихову безбедност.

Чланови Друштва обавезују се да једни другима саопштавају, на начин најискренији и најпотпунији, све податке у погледу размере својег наоружања, својих војних, поморских и ваздушних програма и у погледу стања оних међу њиховим индустријама које су способне да послуже ратним циљевима.

Члан 9,

Образоваће се једна стална комисија која

ће Савету дати мишљење о извршењу одредаба чланова 1 и 8 и, у опште узев, о војним поморским и ваздушним питањима.

Члан 10.

Чланови друштва обавезују се да поштују и одрже против сваког спољашњег напада територијалну целину и садашњу политичку независност свих чланова Друштва. У случају напада, претње или опасности напада, Савет се стара о средствима помоћу којих ће извршити ову обавезу.

Члан 11.

Изречно се изјављује да сваки рат или претња ратом, било да непосредно погађа или не, једнога од чланова Друштва, интересује целокупно Друштво и да је ово дужно да предузме такве мере које би успешно сачувале мир Народа. У оваком случају, главни Секретар, на захтев ма ког члана Друштва, одмах сазива Савет.

Изјављује се, поред овога, да сваки члан Друштва има право да, пријатељски, скрене пажњу Скупштине или Савета на сваку околност која је такве природе да може пореметити међународне везе и која даље прети да помути мир или добар споразум између народа, од којег мир зависи.

Члан 12.

Сви чланови Друштва слажу се, ако се између њих појави каква размирица, која би

могла довести до раскида, да је подвргну било поступку изборног суђења било разматрању Савеза. Слажу се још и у томе да ни у ком случају не смеју прибећи рату пре него протекне рок од три месеца после пресуде изборних судија или извештаја Савета.

У свима тлучајевима предвиђеним овим чланом, пресуда изборних судија треба да буде изречена у разумном року и извештај Савета треба да буде састављен за шест месеци од дана када овоме размирица буде поднета на разматрање.

Члан 13.

Чланови друштва слажу се, ако се између њих појави каква размирица коју, по њиховом мишљењу, може решити одлука изборног суда а ту размирицу дипломатским путем није могуће повољно расправити, да то питање у својој потпуности подвргну изборном суђењу.

Сматрају се као размирице које у опште могу бити решене једном одлуком изборног суда оне које се односе на на тумачење једног уговора, на ма које питање међународног права, на постојање ма какве чињенице која би, ако се утврди, значила раскид какве међународне обавезе, или на величину или природу накнаде штета која се има платити за такав раскид.

Изборни Суд коме се спор подноси јесте онај Суд који парничне стране одреде или који је предвиђен у њиховим ранијим конвенцијама.

Чланови Друштва обавезују се да ће савесно извршити изречене пресуде и да неће прибећи рату ни против једног члана Друштва који их се буде придржавао. Ако пресуда не буде извршена, Савет предлаже мере којима ће се постићи њена примена.

Члан 14.

Савету је стављено у дужност да спреми предлог о сталном Суду за међународно судство и да га поднесе члановима Друштва. Пред овај Суд износиће се све размирице међународног карактера које му парничне стране буду поднеле. Он ће такође давати светодавно мушљење о свакој размирици и сваком питању које му упути Савет или Скупштина.

Члан 15.

Ако се између чланова Друштва појави каква размирица која би могла изазвати раскид а та размирица није подвргнута изборном суђењу по члану 13, чланови Друштва слажу се да је упуте Савету. Довољно је да, тога ради, један од њих извести о тој размирици Главног Секретара, који ће предузети све што је потребно да се изврши потпуна анкета и истраживање.

У најкраћем року, парничне стране дужне су да му изложе свој спор са свима битним чињеницама и доказним документима. Савет може наредити да се они одмах објаве.

Савет се труди да се постигне изравнање размирице. Ако у томе успе, он објављује, у колико за потребно нађе, један експозе у коме излаже чињенице, потребна објашњења и одредбе тог изравнања.

Ако се размирица није могла изравнати, Савет саставља и објављује извештај, изгласан или једногласно, или већином гласова, како би се сазнале околности размирице и решења која он препоручује као најправичнија и као најподеснија за тај случај.

Сваки члан Друштва који је представљен у Савету може такође објавити један експозе ос уштини размирице као и своје властите закључке.

Ако је извештај Савета примљен једногласно, с тим што се глас представника парничних страна при томе неће узимати у рачун, чланови Друштва обавезују се да не прибегну рату ни против једне парничне стране која се саобрази закључцима извештаја.

У случају да Савет не успе да његов извештај приме сви други његови чланови осем представника сваке од парничних страна у спору, чланови Друштва задржавају себи право да поступе како нађу за сходно ради одржања права и правде.

Ако једна од парничних страна истиче а Савет се сагласи да је предмет размирице једно питање које међународно право оставља у искључивој надлежности те парничне стране, Савет ће то утврдити у једном извештају, али не препоручујући никако решење.

У свима случајевима које овај члан предвиђа, Савет може размирицу изнети пред Скупштину. Исто тако, Скупштина је дужна размирицу узети у решавање на молбу једне од парничних страна; та молба мора бити поднесена за четрнаест дана од дана када је размирица изнета пред Савет.

Одредбе овога члана и члана 12. о акцији и о власти Савета, чим је какав спор упућен Скупштини, примењују се такође на акцију и власт Скупштине. Разуме се, да извештај који Скупштина састави са пристанком представника чланова Друштва, са искључењем у сваком посебном случају, представника парничних страна, има исто дејство као и извештај Савета који су једногласно усвојили сви његови чланови, осем представника парничних страна.

Члан 16.

Ако један члан Друштва прибегне рату, противно обавезама које је узео на себе по члановим 12, 13 или 15, сматраће се да је он *ipso facto* извршио један ратни чин против свих других чланова Друштва. Ови се обавезују да с њим одмах прекину све трговачке или финансијске везе, да забране све односе између својих држављана и државе која је раскинула овај Пакт и да обуставе сва финансијска, трговачка или лична општења између ове државе и држављана ма које друге државе, било да је ова члан Друштва или не.

У овом случају, Савет је дужан да препоручи разним заинтересованим Владама с коликим ће бројем војне, поморске или ваздушне снаге који од чланова Друштва, сваки за свој део, учествовати у војним силама које имају да прибаве поштовање обавезама Друштва,

Чланови друштва слажу се осем тога, да један другоме пруже узајамну помоћ ради примене економских и финансијских мера које се имају предузети на основу овога члана у циљу да се сведу на најмању меру губици и незгоде које могу произаћи отуда. Они такође пружају један другоме узајамну помоћ да би се одупрли свакој нарочитој мери управљеној против једнога од њих од стране државе која раскине овај Пакт. Они предузимају потребне мере да олакшају пролаз кроз своју територију силама сваког оног члана Друштва који учествује у каквој заједничкој акцији којој је циљ да се прибави поштовање обавезама Друштва.

Може бити из Друштва искључен сваки члан који буде крив за повреду једне од обавеза које проистичу из Пакта. О искључењу се решава гласањем свих осталих чланова Друштва који су представљени у Савет.

Члан 17.

У случају несугласице између две државе, од којих је само једна члан Друштва или од којих ни једна не учествује у њему, држава или државе стране Друштву биће позване да

се подчине обавезама које важе за његове чланове у погледу регулисања несугласице, под погодбама које Савет буде сматрао као праведне. Ако овај позив буде примљен, одредбе чланова 12 до 16 примениће се са резервом измена које Савет буде сматрао као потребне.

Чим тај позив буде послат, Савет ће почети анкету о околностима несугласице и предложиће ону меру која ту изгледа најбоља и најповољнија за тај посебни случај.

Ако позвана држава, одбивши обавезе члана Друштва у погледу регулисања несугласице, прибегне рату против једнога члана Друштва, на њу ће се применити одредбе члана 16.

Ако две позване државе одбију да приме обавезе члана Друштва у погледу регулисања несугласице, Савет може предузети све мере и чинити све предлоге помоћу којих би се спречила непријатељства и довело до решења сукоба.

Члан 18.

Секретаријат има одмах да заведе у протокол и објави чим буде могуће сваки међународни уговор или обавезу, коју у будуће закључи један члан друштва. Ни један од ових међународних уговора или обавеза неће важити пре него што се заведе у протокол.

Члан 19.

Скупштина може, с времена на време,

позвати чланове Друштва да поново проуче оне уговоре који су постали неприменљиви као и оне међународне ситуације чије би одржање могло довести у опасност светски мир.

Члан. 20.

Чланови Друштва признају, сваки у колико га се тиче, да овај Пакт укида све обавезе или спаразуме *inter se* који се не подударају с његовим прописима, и свечано се обавезују да у будуће неће сличне склапати.

Ако је пре свога ступања у Друштво један члан примио на себе обавезе које се не подударају са прописима Пакта, он је дужан да предузме одмах мере како би се ослободио ових обавеза.

Члан 21.

Међународне обавезе, као што су уговори о изборноме суђењу и покрајински споразуми, као Монроева доктрина, помоћу којих се обезбеђује одржање мира, не сматрају се као неподударни ни с једном од одредаба овог уговора.

Члан 22.

Ниже изложена начела примењују се на колоније и територије које су, после рата, престале да буду под суверенством оних држава што су над њима дотле владале а у којима станују народи који још нису способни да сами собом управљају под нарочито тешким околностима сувременога света. Благостање и раз-

виће тих народа јесу за цивилизацију једна света мисија, и стога је потребно унети у овај Пакт гаранције ради испуњења те мисије.

Најбоља метода да се практички оствари ово начело у томе је што ће се старатељство над тим народима поверити развијеним народима који су, према својим изворима, своје искуству и своје географском положају, најпозванији да узму на себе ту одговорност и који пристају да је приме: ови ће то старатељство вршити као пуномоћници и у име Друштва.

Карактер пуномоћија разликоваће се према степену развића народа, географском положају територије, његовим економским условима и свима другим сличним околностима.

Извесне заједнице, које су некад припадале Отоманском Царству, достигли су такав степен развића да се може привремено признати њихов опстанак као самосталних народа, под условом да се њихова администрација руководи саветима и потпором једног пуномоћника дотле док оне не постану способне да саме собом управљају. При избору пуномоћника морају се најпре узети у обзир жеље тих заједница.

Степен развића на коме се налазе други народи, нарочито они у централној Африци, изискује да ту пуномоћник сам предузме управу територије, под условима који ће, уз спречавање злоупотреба, као што су трговина с робљем, продаја оружја и алкохола, гаран-

товати слободу савести и вере. Он ничим није ограничен кад је приморан да предузме мере да се одрже јавни поредак и добре нарави и спречи да се подижу утврђења или војне или поморске базе и да се урођеницима даје војничка обука, допуштајући ипак ону која је потребна за полицију или за одбрану територије. Ти би услови обезбедили такође и другим члановима Друштва једнакост у разменама и трговини.

Најзад, има територија, као што су афрички Југо-Запад и извесна острва у аустралијском Тихом Океану, које, због слабе густине својег становништва, због своје ограничене површине, због своје удаљености од средишта цивилизације, због своје географске близине територији пуномоћника, или због других узрока, не би могли боље бити администроване него по законима пуномоћника, као саставни део његове територије, са резервом гаранција предвиђених напред у интересу урођеног становништва.

У свима случајевима пуномоћник треба да поднесе Савету сваке године један извештај о територијама о којима се стара.

Ако границе власти, надзора или управе коју има да врши пуномоћник нису утврђене једном претходном конвенцијом између чланова Друштва, Савет ће о свему томе нарочито решавати.

Једна стална комисија имаће дужност да прима и проучава годишње извештаје пуномоћ-

ника и да даје Савету своје мишлење о свима питањима у вези с извршењем пуномоћја.

Члан 23.

Са резервом, а у сагласности с одредбама међународних конвенција које сад постоје или које ће се доцније закључити, чланови Друштва:

- а) трудиће се да обезбеде и одрже правичне и човечне услове рада за човека, жену и дете на својим властитим територијама, као и у свима земљама на које се простиру њихове трговачке и индустријске везе, и, у том циљу, да створе и одржавају потребне међународне организације;
- б) обавезују се да обезбеде правично поступање са урођеним становништвом на територијама које су под њиховом управом;
- в) стављају у дужност Друштва да води општи надзор над споразумима који се односе на трговину са женама и децом, на продају опијума и других штетних лекарија;
- г) стављају у дужност Друштва да води општи надзор над трговином с оружјем и муницијом у земљама где је овај надзор неопходан у општем интересу;
- д) предузеће потребне мере да обезбеде гаранцију и одржање слободе саобраћаја и транзита, као и правично по-

ступање за трговину свију чланова Друштва, с тим да се имају узети у обзир нарочите потребе опустошених крајева за време рата 1914 — 1918.

ђ) трудиће се да предузму међународне мере ради спречавања и сузбијања болести.

Члан 24.

Све међународне канцеларије које су раније постојале на основи општих уговора биће, са резервом пристанка страна уговорница, стављене под власт Друштва. Све друге међународне канцеларије и све комисије за регулисање послова од међународног интереса које ће се доцније установити, ставиће се под власт Друштва.

За сва питања од међународног интереса која су регулисале опште конвенције, али које нису под надзором комисија или међународних канцеларија, Секретаријат Друштва дужан је, ако стране уговорнице захтевају а Савет пристане, да скуп и распореди сва корисна обавештења и да пружи сваку потребну или жељену потпору.

Савет може одлучити да у издатке Секретаријата унесе и издатке сваке канцеларије или комисије која стоји под влашћу Друштва.

Члан 25.

Чланови Друштва обавезују се да подстичу и подпомажу оснивање и сарађивање нацио-

налних добровољних организација Црвеног Крста, прописно овлашћених, којима је циљ поправка здравља, превентивна одбрана од болести и ублажење патњи у свету.

Члан 26.

Измене и допуне овога Пакта ступиће у важност чим их ратификују чланови Друштва, из чијих је представника састављен Савет, и већина оних, чији представници сачињавају Скупштину

Сваки члан Друштва слободан је да не прими измене и допуне учињене у Пакту, у ком случају престаје бити члан Друштва.

ДОДАТАК

I. Чланови оснивачи Друштва Народа потписници уговора о миру.

<i>Сједињене Америчке</i>	<i>Хаити</i>
<i>Државе</i>	<i>Хеџас</i>
<i>Белгија</i>	<i>Хондурас</i>
<i>Боливија</i>	<i>Италија</i>
<i>Бразилија</i>	<i>Јапан</i>
<i>Британско царство</i>	<i>Либерија</i>
<i>Канада</i>	<i>Накарагуа</i>
<i>Аустралија</i>	<i>Панама</i>
<i>Јужна Африка</i>	<i>Перу</i>
<i>Нови Зеланд</i>	<i>Пољска</i>
<i>Индија</i>	<i>Португалија</i>
<i>Кина</i>	<i>Румунија</i>
<i>Куба</i>	<i>Држава Срба, Хрватска и</i>
<i>Еквадор</i>	<i>Словенаца</i>
<i>Француска</i>	<i>Сиам</i>
<i>Грчка</i>	<i>Чехо-Словачка</i>
<i>Гвајемала</i>	<i>Уругвај</i>

